

які можуть поставити під загрозу довіру громадськості до їх неупередженості або можуть суперечити гідності їх посади чи дискредитувати судову систему.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Як судам використовувати соціальні мережі? Які ризики несуть соцмережі для судової комуніації? URL: <https://rg.ko.court.gov.ua/sud1020/pres-centr/news/1225937/>
2. Висновок КРЄС № 25 (2022) про свободу вираження поглядів суддів від 2 грудня 2022 року. URL: <https://rm.coe.int/opinion-no-25-uk-final-2773-6643-3287-1/1680ab0e11>
3. Кравчук В.М., Сташків Н.М. Репутація судді як передумова формування поваги до суду. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 34-37.
4. Каблак П. І. Судді як користувачі соціальних мереж в Інтернеті: правові та етичні аспекти. *Публічне право*. 2014. № 4 (16). С. 125-131.
5. Мамченко Н. Судді-інфлюенсери не мають самовиражатися у соцмережах на шкоду авторитету судової влади, — Висновок КРЄС. *Судово-юридична газета*. 16 грудня 2022 року. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/256843-sudi-inflyuensery-ne-dolzhy-samovyrazhatsya-v-sotssetyakh-v-uscherb-avtoritetu-sudebnoy-vlasti-zaklyuchenie-kses>
6. 29-річна "Світська левиця" зі Львова залишилася без суддівського крісла через відверті фото. Ганна Бока. ТСН. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/29-richna-svitska-levicya-zi-lvova-zalishilisya-bez-suddivskogo-krisla-cherez-vidverti-foto-556250.html>

УДК 340.12(477)

Кравчук М. В.

*к.ю.н., доцент, доктор права УВУ,
завідувач кафедри теорії та
історії держави і права, академік
Академії політико-правових наук,
Заслужений юрист України,
Західноукраїнський національний
університет*

ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Постановка проблеми. Питання побудови правової системи є одним із головних питань суспільного розвитку, процесу сучасного державотворення. Адже правова система задає нормативні координати для всіх інших соціальних систем (політичної, економічної, демографічної тощо).

За твердженням авторського колективу монографічного видання за редакцією Ю. М. Оборотова: «Сьогодні поняття «правова система» в юридичній науці набуває чітко вираженого категоріального статусу – це не

тільки центральне поняття порівняльного правознавства, але і найважливіша категорія всієї юриспруденції». Науковці підкреслили, що ...«більшість досліджень правової системи, як і колись, пов'язують з використанням порівняльного методу, тоді як сприйняття правової системи та її дослідження мають включати різноманітний методологічний інструментарій: від антропологічного та аксіологічного підходів до догматичного і соціологічного методів». Саме такий комплексний підхід «розкриває інші грані правової системи, особливості її організації та функціонування». При цьому виявляється «загальноправовий статус категорії «правова система» і тієї моделі, яка використовується при розгляді особливостей різноманітних правових систем» і окреслюються «різні рівні існування правових систем: національного, наднаціонального, міжнародного і глобального. Кожному з цих рівнів відповідає своя правова система в її специфічних особливостях» [1, с.96-97].

Отже, активне дослідження особливостей розвитку правової системи України є ключовим у процесі державотворення й ефективного національного суспільного розвитку і тому є актуальним і важливим та потребує більш глибокого теоретичного аналізу.

Стан розробки теми. Проведений аналіз підтвердив, що у сучасній юридичній літературі загальнотеоретичній характеристиці національної правової системи приділяється недостатня увага. Питання розвитку правової системи України знайшли висвітлення у наукових працях таких вчених: О. В. Зайчука, М. С. Кельмана, В. В. Копейчикова, Ю. М. Оборотова, Н. М. Оніщенко, О. В. Петришина, П. М. Рабіновича, О. Ф. Скакун, М. В. Цвіка та ін.

Мета дослідження – висвітлення особливостей формування правової системи України, окреслення основних напрямків її генезису.

Об'єктом дослідження є правові системи сучасності.

Предмет дослідження – особливості формування правової системи України.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи правову систему України доречно підкреслити позицію Національної академії правових наук, представлену в п'ятитомному виданні, де в першому томі «Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України»: «Ця система розглядається як інтегрована категорія правової науки. Також тут висвітлено значення права для становлення та існування правової системи, вказана роль правосвідомості та правової культури в правовій системі України; підкреслено зв'язок права, демократії в умовах формування і розвитку національної правової системи; сформульовано принципи правової системи, виділена роль застосування права в правовій системі України та окреслений системний зв'язок національної правової системи з іншими правовими системами сучасності» [6, с 10], на що вказали автори монографії «Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції» [1, с. 97]. У підсумку цієї характеристики правової системи України науковці підкреслили, що «по суті, йдеться все-таки не про національну правову систему, а про систему права України, оскільки абсолютно очевидний домінуючий нормативний аспект викладу. Адже для оцінки національної правової системи не враховані

найважливіші компоненти: система використовуваних джерел права, особливості правової процедури та юридичного процесу, існуюча судова система, статус юридичної професії та підготовки юристів» [1, с.98].

Для повного аналізу цієї проблеми доречно звернути увагу на типологію правових систем сучасності.

Авторська позиція щодо цих питань висвітлена у навчальному виданні [4], де констатовано, що «сьогодні правова наука має широкий спектр дефініцій «правова система», які залежать від елементарного складу, співвідношення правової системи і права, правових відносин і юридичної діяльності. О. В. Зайчук визначив «правову систему» як єдину стійку, динамічну сукупність, конституціональність явищ правового характеру і, перш за все, системи права, правосвідомості і правової діяльності, що відображають певний ступінь узагальнення юридичної дійсності». ...П. М. Рабінович вказав, що «правова (юридична) система – це система всіх правових явищ, які існують у певній державі або групі однотипних держав, до складу якої входять: різноманітні правові акти і діяльність відповідних суб'єктів зі створення таких актів; різноманітні види і вияви правосвідомості; стан законності та його деформації» [4, с. 88]. У вказаному посібнику автор висвітлив і класифікації «правових систем»: розробником першої типології є Рене Давид [2, 3]; авторами другого типу правової системи – К. Цвайгер, Х. Кетц, третю класифікацію запропонував А. Х. Саїдов. І, на основі цих та інших класифікацій, можна дійти висновку, що традиційно розрізняють такі типи (сім'ї) правових систем: романо-германська; англо-американська; мусульманська; традиційна і соціалістична правова система [4, с.106-107], остання з яких майже втратила свою актуальність.

Стосовно аналізу правової системи України, Н. М. Оніщенко акцентує увагу на словах О. Ф. Скакун: «Сьогодні створюється фундамент незалежної правової системи України як особливого еволюційного різновиду романо-германського типу правової системи, однак ця система перебуває в стадії перехідного періоду і зберігає риси попередньої системи» [5, с.77].

У цьому плані Н. М. Оніщенко підкреслила: «Сучасна правова система України має базуватися не на традиційних засадах юридичного позитивізму, який тлумачить право винятково як продукт вольових дій та рішень вищих суб'єктів державної влади, а на праворозумінні як мірі свободи рівних суб'єктів, на принципі верховенства права» [5, с.79].

Визначаючи місце національної правової системи України серед правових сімей сучасності, доречно звернути увагу на один із декількох напрямків її формування, вказаних у першому томі видання Національної академії правових наук. Прихильники цього підходу стверджують, що «історично вітчизняна правова система, починаючи з дореволюційних часів, належить до романо-германської правової сім'ї. Її основні риси формувалися під впливом європейської юридичної науки, система права розвивалась на основі рецепції римського права, основним джерелом права визнавався нормативно-правовий акт, законодавство кодифіковане. Радянський період вважався як тимчасовий відхід від романо-германської сім'ї, сучасний – як позбавлення соціалістичних рис та повернення в лоно європейського права» [6, с.721].

«Аналіз сучасної національної правової системи дозволяє дійти висновку, що нині не існує суттєвих відмінностей від континентального права ні за способами створення правових норм, ні за способами їх систематизації, ні за способами їх тлумачення, ні за способами їх використання у правозастосовчій практиці. Суттєвих змін зазнало праворозуміння: офіційно визнано ідею верховенства права, природності прав людини та їх пріоритету щодо держави, правової соціальної демократичної держави, поділу права на публічне і приватне, непорушності приватної власності, що є характерним для європейської правової традиції», на що звернули увагу вчені видання НАПрН України [6, с.722].

Отже, підсумовуючи, доцільно підкреслити, що національна правова система – це правова система визначеного суспільства, яка розвивається на основі традицій та новацій в межах держави, суверенності. Правова система України потребує подальшого глибинного наукового опрацювання та ефективного розвитку на основі впровадження світових та європейських стандартів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції: монографія [Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк В. В. Дудченко та ін.]; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса: Фенікс, 2012. 492 с.
2. Давид Рене. Основні правові системи сучасності. М.: Прогресс, 1988. 496 с.
3. Корнелій Шнапс. Основні правові системи світу за Рене Давидом. URL: https://kazus.at.ua/publ/porivnjajne_pravo/osnovni_pravovi_sistemi_svitu/5-1-0-6 (дата звернення 8 квітня 2023 р.)
4. Кравчук М. В. Проблем и теорії держави і права (опорні конспекти) : навч. посіб. [для студ. ЗВО]. 3-те вид. змін й допов. Тернопіль: Екон. Думка, 2016. 420 с.
5. Оніщенко Н.М. Правова система і держава в Україні: Монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН УКРАЇНИ, 2002. 132 с.
6. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т.1 : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Х.: Право, 2008. С.546-724.
7. Скакун О.Ф. Правова система України на правовій карті світу. Х.: Еспада, 2004. 96 с.